سه‌شنبه ۱۸ ربیع الآخر سنه ۱۳۳۷ — ایکنجی سنه دوامیه‌سی — ۳۱ کانون ثانی ۱۹۱۹ سنه نومرو ۹۳

آذربایجان

گونده‌لک سیاسی، اجتماعی، ادبی، اقتصادی تورک غزته‌سیدر.

تورک و اسلاملغه مفید مقاله‌لره صحیفه لرمز آچیقدر. درج اولنمیان اوراق اعاده ایدیلمز. درج ایدیلن مقاله‌لک مکافاتی اداره تعیین ایدیور.

اعلان قیاتی: سطری ۳ روبله کرا تله گیدن اعلانلار ایچون گذشت ایدیلر.

آبونه شرایطی: باکو ایچون: ۱ آیلغی ۱۸ روبله، ۲ » ۳۲ »، ۳ » ۴۵ ». غیر شهرلر ایچون: ۱ آیلغی ۲۰ روبله، ۲ » ۳۵ »، ۳ » ۵۰ ».

محل اداره: باکو، ووروتسوفسکی وغوبرنسکی کوچه‌لرک کنجنده ۴ نومرولی ایوده «آذربایجان» اداره‌سی. تلفون نمره ۶۰-۳۹. تک نسخه‌سی ۷۰ قپك

حساب گونی

— صلح عمومی قونغره‌سنك گوزلنمه‌سی مناسبتیله —

ایروان ارمنی — مسلمان مسئله‌سی

— ۳ —

م. ا. رسول‌زاده

"Azərbaycan" qəzetinin 93-cü nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Çərşənbə axşamı, 21 yanvar 1919-cu il, nömrə 93

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 18 rəbiülaxir sənə 1337. 21 kanuni-sani sənə 1919.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

HESAB GÜNÜ

– Sülhi-Ümumi Konqresinin gözlən[il]məsi münasibətilə –

Məzahib və ədyanın [məzhəblər və dinlərin] əksərində, insan dünyadakı işlərindən, savab gördüyü işlərlə irtikab eylədiyi [işlədiyi] günahlarından, bir gün gələcək də hesab verəcək. Qiyamət qopacaq, məhşər olacaq, hesab günü gələcəkdir.

Ehtimal ki, ayrı-ayrı fərdlərin Allaha nisbət irtikab eylədikləri qəbahətlərin mühakiməsi və icra etdikləri savabların mükafatını verəcək bir "yövmülhesab" [hesab günü] daha irəlidədir. Kim bilir, bəlkə yenə dəccallar, mehdilər, nəhayət məhşər, sirat körpüsü, mizan [tərəzi] görəcək, "yövmülhesab"a çəkiləcəyiz.

Ehtimal ki, bu mərhələlərin həpsini keçmişiz və keçməkdəyiz də, fərdən [şəxsən, fərdi olaraq] mütənəbbeh olmur [oyanmır], hiss etmir, mətləbi duymuruz.

Fəqət insanlar fərd həyatından başqa, bir də cəmiyyət həyatı ilə yaşayırlar. Cəmiyyətləri biri-birindən ayıran və ona bir camieyi-şəxsiyyə verən [ona bir cəmiyyət kimi şəxsiyyət qazandıran] ən böyük amil, milliyyət amilidir. Millətlər birər fərddirlər.

İştə bu milliyyət etibarilə birər fərd təşkil edən bəşəriyyətin hesab günü (yövmülhesabı) gəlmişdir.

1914-üncü sənəsindən bəri dünyanı alt-üst edən, mövcud şəhərləri, məmurələri [abad yerləri], binaları xarab etdiyi kimi, maddiyyatımızda olduğu qədər mənəviyyatımızı dəxi rəxnədar edən [yaralayan] bu böyük qital (öldürüş) və bu üzdən hüsula [meydana] gələn aclıq, kəsad, qırğın əcəba qiyamət və məhşərdən başqa bir şeymidir?

Əvət, millətlərin qiyamətidir. Məhşəri-kübraya [böyük hesab gününə] yalnız həyati-siyasiyyələri [siyasi həyatları] ilə mövcud olan millətlər deyil, çoxdan bəri məzara gömülmüş olan millətlər də gəlirlər.

1914-üncü ildə patlayan top gülləsi, xəri-dəccalın [dəccalın eşşəyinin] nə'rəsinə mümasil idi [oxşayırdı]. 1918 sənəsində böyük Amerika Cümhuriyyəti rəisinin cahana elan eylədiyi 14 maddəlik sülh əsasları isə İsrafil suruna bənzəyirdi. Bu sur: "Qalxınız, ey zavallı millətlər, yövmülqiyam [qiyamət günü], yövmülhesabdır!" deyirdi.

Millətlər qalxdılar, hesab ayağına qoşdular.

Bu hesab Parisdə vaqe olacaqdır. Parisdə qurulacaq olan Sülhi-Ümumi məclisi, qəzetələrin rəvayətinə görə, 1500 adamdan ibarət olacaq. Bu 1500 adam dünyadakı nə qədər millət varsa, hamısını təmsil edəcəkdir.

1500 müxtəlif millətlərə mənsub, müxtəlif dillərdə mütəkəllim [danışan] bir “Cəmiyyəti-Əqvam” [Millətlər Cəmiyyəti] məhşəri bir kərə təsəvvür olunsun. Babil qülləsi, oradakı təbəlbüli-əsvat [səslərin qarışıqlığı] həman xatirə gələr.

Fəqət şəklən Babildəki rənglərə malik olsa da, Paris Konqresi mə’nən o halda bulunmayacaqdır. Bir kərə, mə’nayi-zahir [zahiri məna] etibarilə də olsa, dünyanın (Şərq ədəbiyyatındakı məşhur təqsimatına [bölgüsünə] görə) 72 millətindən ötrü Fransa lisanı aşağı-yuxarı anlaşılar bir dildir. Digər tərəfdən də 1500-ün içində nüfuzi-kəlmə sahibi [sözü nüfuzlu] həqiqi hakimlər vardır. Bu ərbabi-nüfuz [nüfuz sahibləri] artıq “təbəlbülə” [qarışıqlığa] imkan verməzlər, zənn edəriz.

Dünyanın hesabını görəcək Paris Konqresi aləmi yeni başdan tikəcək, yeni bir həyatın əsaslarını vəz edəcək [qoyacaq]; cahan xəritəsini yeni rənglərə boyayacaq və böylə yapdıqdan sonra:

– Ey dünya, böylə yaşamalısan! – deyə əmr edəcəkdir.

Bu əmr, millətlərə səadət gətirə biləcəkmidir?

İştə sual!..

Xalqın müxəyyiləsində [təxəyyülündə] mücəssəm olan [konkretləşən] hesab gününün nəticəsində insanlardan bəzisi behiştə, bəzi cəhənnəmə, bəzi də bərzəxə məhkum olacaq deyə, bir təsəvvür vardır. Bu hesab gününün nəticəsində dəxi bütün dünya millətlərinin “behiştlik” olacaqlarına hökm verə bilmək üçün həddindən artıq nikbin olmaq lazımdır.

Doğrudur, hesab çəkənlərin ən qüvvətlisi olan Vilson həzrətləri: “Böyük millətlə kiçik millətdə fərq olmamalıdır” - demişdir. Doğrudur, gizli diplomatiyanın qaldırılması mətlub [lazım] görülmüşdür. Doğrudur, silahlanmanın bihudə olduğu etiraf edilmiş, təhdidi [məhdudlaşdırılması] faydalı olacaq denilmişdir.

Fəqət bunlar daha hesabı görülmüş, müvazinəsi təyin edilmiş birər həqiqətlər deyildir. Həqiqət olmaq arzusu ilə söylənilib duran birər böyük şüarlar, iztirablı qəlblərin döyüntüsünü rahat edən birər “valerian” damcısıdır. Bu damcılardan sonra bəşəriyyətin pozulmuş mədəsini, üzülmüş səhhətini təkrar iadə edəcək [bərpa edəcək] həqiqi əlaclar veriləcəkmidir? Hesabi-ümumi məhkəmeyi-kübrası [böyük məhkəməsi] hüzuruna gedən millətlər, düçarı olduqları əziyyətli azarlarının əlacı iləmi qayıdacaqlar, yoxsa əllərinə verilən namə, şəfa reçetəsi (nüsxəsi) deyil, edam cəzası olacaqdır?

Vilson, prinsiplərini izah edərkən söylədiyi nitqlərindən birində – yanılmayırsam – “Cəmiyyəti-Əqvam əsasının təmin eylədiyi feyzdən hər millət kəndi ləyaqəti və mədəniyyətinin dərəcəsi nisbətində istifadə edə biləcəkdir” – demişdir.

Kəndi ləyaqəti və mədəniyyəti nisbətində!..

Özü-özlüyündə irad götürməz bir düstur.

Fəqət eyni zamanda geniş təvillər [izahlar], uzun təfsirlərə mütəhəmmil [əlverişli] bir formul.

Millətlərdən, bilxassə bizim kimi "bə'sü-bədəlmövt" [ölümdən sonrakı diriliş] nəticəsində qiyam edən [dirilən, ayağa qalxan] millətlərdən ötrü bu düsturun şu və yaxud bu şəkillə təfsiri dürlü-dürlü nəticələr verə bilər. Olar ki, bu düstur bizi behiştlik, olar ki, bərzəxlik, olar ki, cəhənnəmlik etsin!

Məhkəmənin bu üç hökmdən birisini verməsinə oradakı nümayəndələrimizin, təbiri-digərlə [başqa sözlə], dava [məhkəmə] vəkillərimizin məharəti, ciddiyyəti, səy və çalışqanlığı təsirsiz olmayacaq. Fəqət bu, kifayət etməz! Lazımdır ki, biz də burada çalışaq, kəndimizi idarəyə, behiştlik dərəcədə idarəyə istehqaq [haqq] qazanmış olduğumuzu isbat edək.

Bu vasitə ilə işin yarısı görülmüş olsa da, məhkəmə hökmünün xırda millətlər haqqında tamamilə müvafiq çıxarılması üçün Avropa və Amerika demokratiyasının [xalqının] bu hökmlər üzərinə həqiqi bir nüfuz icra eyləməsini arzu etməliyiz. Bu nüfuz vaqe olarsa, o zaman bütün cahana qarşı elan olunan prinsiplər az-çox safiyyətini [saflığını] saxlar. Onların saflıqlarının məhfuz qalması [qorunub saxlanması] isə bizim kimi xırda millətləri qurtarar [xilas edər], dirilik yarlığını [fərmanını] əllərimizə tapşırar.

Hər halda bütün dünyanın nəzəri bu gün Parisə mütəvəccehdir [çevrilmişdir]. Paris dünya millətlərinə kəndilərinə müstövli olan [onları əhatə edən] istibdadı qurtarmaq dərsini vermiş böyük millətin mənəviyyatca qüvvətli böyük bir paytaxtıdır. Hüquqi-bəşər bəyannaməsini nəşr edib [yayıb], bu mənşuru [yaymağı] ilə bütün dünya hürriyyətpərvərlərinə bir növ "üsuli-din" dəftəri bəxş etmiş olan bu böyük şəhər, bu dəfə bütün dünya millətlərinə "hüquqi-miləl" [millətlər hüququ] qanunnaməsi yazmaqla məşğuldur. "Hüquqi-miləl" bəyannaməsi, "hüqıqi-bəşər" bəyannaməsi qədər müqəddəs və hər kəscə qabili-tətbiq [hər kəsin tətbiq edə biləcəyi] böyük düsturlara malik olarsa, o zaman Fransa, Fransanın gözəl paytaxtı olan Paris, dünya millətlərinin mənəvi bir paytaxtını təşkil edəcək, hürr vətəndaş kəndi mərkəz vilayətindən sonra Parisi tanıyacaqdır.

Xoşbəxt şəhər! Bir il bundan müqəddəm [qabaq] əjdəhayi-hərbin [müharibə əjdahasının] zərbələri altında xarab olmaq təhdidində ikən, bu gün bütün dünyanı şənləndirmək, bütün millətləri sevindirmək işinə mərkəz olursan! Nə böyük səadət!

Fəqət saqın; möhtəşəm salonlarından birisində, ehtimal ki, Versalın tarixi binasında in'iqad edəcək [yığışacaq] bəşəriyyət qarşısındakı məsul ricallara [adamlara] təlqin et ki, məğrur olmasın, mövqe və iqtidarlarını sui-istemal [sui-istifadə] etməsin; yalnız bəşəriyyəti və yalnız istiqbali-bəşəri [bəşərin gələcəyini] düşünsünlər. Hökmlərini verərkən bütün demokratiyanın tələbini nəzərə alsınlar, məzarlarından qalxmış və diriliyə təşnə olmuş [susamış] millətləri təkrar məzarına gömməsinlər!

Bilsinlər ki, o zaman vicdani-bəşər rahat edəmməz! Təkrar məzarlarına gömülmüş millətlər daima bir xortlaq

kimi, rifahla yaşamaq istəyənlərin hüzur və rahatını pozarlar.

M. Ə. Rəsulzadə

İRƏVAN ERMƏNİ-MÜSƏLMAN MƏSƏLƏSİ

- 3 -

İrəvan quberniyasında, ermənilərin müsəlmanlar haqqında törətdikləri fəlakətlər, yolların bağlı olduğundan və qeyri maneələrdən dolayı ətraflarda bilinməyirdi. Binaənileyh [ona görə], ermənilərin xunxarlıq [qaniçənlik] halına düşüb öz müsəlmanlarının başlarına nə müsibətlər, nə fəlakətlər gətirdiklərindən az məlumatımız olurdu. Fəqət axır vaxtlar rəsmi və mövsuq [etibarlı] mənbələrdən bizə çatan xəbərlərdən anlaşıldı ki, İrəvan quberniyasında müsəlmanlarla yan-yana yaşayanlar insan deyil, bir sürü canavarlardan ibarət imişlər.

1919 sənəsi yanvarın 5-də Azərbaycan Parlamanı salonunda İrəvan quberniyası müsəlmanlarının ümumi bir yığıncağı oldu. Orada İrəvan quberniyası müsəlmanlarının başına gətirilən müsibətlər danışığa qoyuldu. İrəvan quberniyası müsəlmanları tərəfindən təşəkkül edən Araz Türk Hökuməti namından [adından] Bakıya Azərbaycan Cümhuriyyəti nəzdinə gəlmiş olan nümayəndə Paşa Bayramov cənabları o tərəf müsəlmanlarının ermənilər əlindən görmüş olduqları müsibətlər, fəlakətlər barəsində məclisə müfəssəl bəyanat verdi. Bəyanat o qədər suzişli [yanğılı] və qəməfza [qəmli] idi ki, hər cümlə başında camaat tərəfindən zülümkarlara qarşı nifrətlər izhar edilirdi.

Ədliyyə naziri müavini Teymur bəy Makinski cənablarının sədarəti [sədrliyi] ilə açılan məzkur [deyilən] məclisdə müşarünileyh [adı çəkilən] Paşa Bayramov cənablarının irad etdiyi [söylədiyi] bəyanat, ermənilər[in] vəhşiliyini o dərəcə hüznavər [hüzünlü] və nifrətəngiz [nifrət doğuran] bir surətdə təsvir edir ki, qəzetə oxuyanların ciyərlərini cərihədar etməyi [yaralamağı] bəhəqqən [həqiqətən] rəva görməyib, ancaq bəzi yerlərini müxtəsər yazdıq.

1917 sənəsi dekabr ayından başlayıb 1918 sənəsi iyun ayının axırına qədər (yəni türklər İrəvana gələnədək) ermənilər müsəlmanları qırmaqda davam edirdilər. Ermənilər bu əqurané [azğın, qudurmuşcasına] hücumları ilə İrəvan quberniyasında Sürməli, Eçmiyədzin, İrəvan, Novo-Bayəzid, Gümrü mahallarını tar-mar etdilər. Şərur və Naxçıvan üstünə yürüş etdikləri əsnada türklər İrəvan quberniyası müsəlmanlarının imdadına çatdılar. Ermənilərin müsəlman kəndlərini, mal-qaralarını qarət etmələri vasitəsi ilə erməni quldur dəstə başçıları drolar bu gün milyonçu olublar.

Türklər gəldikdən sonra ermənilər bir çox yerlərdən qaçdılar və özlərinin "Ararat" adlandırdıqları cümhuriyyətləri daxilinə köçdülər. Müsəlman qaçqınları da öz yerlərinə qayıdıb gəldilər və bərbad olan evlərini, yurdlarını yenidən abadlandırmağa başladılar.

Biz müsəlmanlar öylə güman edirdik ki, bundan sonra zülümdən xilas olub

rahat yaşayacağız. Fəqət zənnimiz yanlış çıxdı. İnsan qanından doymaq istəməyən və həyasız zülümkarlıqdan əl çəkməyən erməni quldurları yenidən zərbələr vurmağa başladılar. Ermənilərin bu dəfəki zülümkarlığı isə Ararat Cümhuriyyətini qurduqlarından sonra davam etməyə başladı. Belə ki, ermənilər cümhuriyyətləri daxilində yaşayan müsəlmanları top-tüfəng gücü ilə öz yerlərindən çıxarıb qovdular. Yerlərinə isə Türkiyədən gələn "qaxtaqan"ları (mühacir erməniləri) sakin etdilər [yerləşdirdilər].

Ermənilər bu səyaqla gələcəkdə və lazımi yerlərdə "Ermənistan" deyə bilmək üçün İrəvan quberniyasında müsəlman kəndlilərinin ata-baba yurdlarında "ermənzəmin" binasını möhkəmləndirmək istədilər. Milli, Çığın mahallarında və Dərəçiçək (Novo-Bayəzid) hissələrindəki müsəlmanları toplara tutdular. Bu mahallarda müsəlman kəndçi və əkinçilərinin yurdlarını xaraba halına saldılar.

Ermənilərin bu təcavüzlərinə qarşı o zaman türk komandanları – nə vasitəylə isə – kar və kor kimi qalıb sükut etdilər və bizi də qoymadılar ki, gedib qardaşlarımıza imdad edək.

Erməni Cümhuriyyətinin qərarına görə, o vaxt 80 paraya qədər müsəlman kəndləri müsəlmanlardan boşa[l]dıldı və camaatlarının malları əllərindən alındı. Kəndləri də ermənilər tərəfindən işğal olundular. Ermənilərə nə öz vicdanları və nə də digər bir tərəfdən deyən olmadı ki, günahsız və haqsız yerə yerlərindən, yurdlarından qovulmuş bu qədər müsəlman kəndlilərinin halı və gələcəyi bəs necə olsun?

Sonra siyasət başqa bir şəkil aldı. Türklər Qafqaziyanı tərk etməyə başladılar. İrəvan quberniyası müsəlmanları pozğun bir halda qaldılar. Binaənileyh [ona görə] quberniyanın cənubunu təşkil edən və 600 min nüfusluq [əhalisi olan] sırf kəndçi və əkinçilərdən ibarət müsəlman camaatı öz yerlərində öz işlərini dolandırmaq məsləhəti üçün Qəmərli qəsəbəsində 1917-ci sənə noyabrın 16-dan 19-nadək camaat tərəfindən seçilmiş vəkillər yığıncağı qurdular və həman Milli Şurada özlərinin siyasi, mədəni, ictimai işlərini idarə etmək üçün Araz Türk Cümhuriyyəti namı ilə bir hökumət təşkil etdilər.

İndi aldığım məlumata görə, Erməni Cümhuriyyəti həman Araz Türk Cümhuriyyətinin hüquq və hüduduna [təcavüzə] başlamış.

Cümhuriyyətin Sürməli, İrəvan, Eçmiyədzin mahallarındakı hissələrini işğal etmiş, keçən sənə kimi buradakı müsəlmanları qətl-qarətə başlayıblar. Şərur və Naxçıvan üstünə dəxi qoşun göndərmişlər. Lakin burada yerli müsəlmanlar tərəfindən müqavimət olunub, mütəcavizlərin [təcavüzkarların] qabağı alınmışdır.

Fəqət ermənilər dalbadal təzə qoşunlar gətirməklə qüvvələrini artırmaqdadırlar. Genə burada erməni qoşunları tərəfindən bir çox müsəlman kəndləri dağıdılmışdır. Müsəlmanların isə qoşunları yox, topları yox, kənd camaatının da müntəzəm düşmən qabağında dayanmağa nə qədər qüvvəsi ola bilər? Hərgah tezliklə erməni hücumlarının qabağı alınmazsa, İrəvan quberniyası müsəlmanlarının imdadına çatılmazsa, ermə-

nilər Şərur, Naxçıvan mahallarını da alacaqlardır. O halda bu mahallara pənah gətirən müsəlman qaçqınlarının halı nasıl olacağını bilmirəm.

Halbuki ermənilər bu hərəkətlərində büsbütün haqsızdırlar. Zira Ararat Cümhuriyyəti daxilindəki müsəlmanların qalanı da sonra köçüb Araz Türk Cümhuriyyətinin daxilinə gəldilər və burada olan ermənilər də bir o miqdarda bizim içimizdən köçüb öz cümhuriyyətləri daxilinə getdilər. Böyləliklə, aralığımızda bir əvəz-bədəl müamiləsi [əməliyyatı] hasil oldu. Yalnız İrəvan şəhərindən 23 min miqdarında müsəlman əhalisi çıxarıldı. İştə, son dəfəki hücumlarla ermənilərin məqsədi bu yerləri tutmaqla İrəvan quberniyasında yaşayan 600 min müsəlmanları Azərbaycan Cümhuriyyətindən ayırmaqdır və buradakı müsəlmanların sayını da mümkün olduğu qədər azaldıb, yerlərinə öz "qaxtaqanlarını" doldurmaqdır. İrəvan quberniyasında erməni avantüristlərinin oynadığı rollar iştə bunlardan ibarətdir.

M[ir] A[bbas] Mirbağırzadə

DİRİL!

Ey elimin düzgün dilli, şirin sözlü, dərin düşüncəli bülbülləri! Ey anamın sağlam, doğru və igid balaları! Dan atdı, günəş çıxdı, mavi göy yaldızlandı, sevgili yurd işıqlandı. Xoş nəğmələrdən oxumalısınız! Qarınca [qarışqa] kimi çalışmalısınız ki, ölkəmizin daima bahar və məmur [abad] olacağını öz işlərinizlə baxanlara, dinləyənlərə bildirəsiniz.

Ey türklərin rəhbərləri, yazıçıları! Ey Azərbaycanın gəmiçiləri, kapitanları, tayfaları [gəmi mürəttəbatı]! Ey istibdadın zəncirləri altında çürüyüb məhv olan insanlar, dirilin! Artıq qiyamətdir. Amma ümidli, işıqlı qiyamət. Ey Abdullalar, "Sur"unuzu çalın! Ey Tələtlər, həqiqət nuru ilə afaqı [üfüqləri] parıldadın! Ey Səhhətlər, bu türklərə sağlıq verin! Ey Sabirlər, gülün-güldürün! Artıq yetər! Şu zalım bəşərin mənəvi buxovlarından qurtulun! İmdadımıza çatın ki, həmişəlik əsarətin odlu kötəkləri altında cəhənnəmin zəqqumlarını dadmağa bizə razı olmayınız!

Bu gün gözünüzü dörd açmalısınız! Yanğın ətrafımızı çulğamışdır. Qarabağımızın hər dürlü məhsulat [məhsulları] və məmurələri; Lənkəranın damları, abadanlıqları; Borçalı və civarlarının tayaları və qoruqları; insanları, heyvanları od tutub yanır. Ordubad və Naxçıvanlardan qalxan tüstülər nəfəs yollarını boğur. Şimalın yalav qızartıları, ildırım çınqıları üzlərimizi qovurur. Qab-qacaq tapın! Su gətirin! Bu yerlərə atın, səpin, söndürün! Ta ki, bu əziz bucaqlar məhv olub getməsin! Ta ki, onlarla bərabər şu möhtəşəm "saray"ımız külə dönməsin!

Rusiya, qolu çomaq zamanlarında çaldı, çapdı. Bütün xırda millətləri özünə məhkum etdi. Bu ölkələri öz dondураylarına qoşdu, istirahət etdi... Sözləşdi, vuruşdu, yoruldu, əzildi, döyüldü.

Zəncirlədiyi qollar açıldı, addımlar atıldı, qanlar hərəkətə gəldi. Hər kəs öz varlığını isbata çalışdı.

Qafqaziya ayrıldı, istiqlaliyyətlər elan edildi. Yoldaş şeytənəti [şeytanlığı] duyuldu, iplər çözüldü, hərə öz başına qaldı.

Azərbaycan dirildi, istiqlaliyyət elan etdi. Haqqı tanındı.

Özgə məmləkətlərin yemləri öz camaatından artmadı. Ədibanə [mədəni surətdə] üzrlər diləyərək əcnəbiləri içlərindən çıxardı. İdarələri, dəftərxanaları, zavodları, məktəbləri başsız və adamsız qalan Azərbaycanda əvvəlki "dostluq" xatirinə onlara ən ali məqamlar peşkəş edildi.

Rus Milli Komitəsi yeni-yeni mühacirlər dəvət edir, yeni-yeni müstəmləkələr yapır, yeni-yeni yerlər qapır, yeni-yeni mövqelər tutur.

Əlbəttə, həman rusların yerində mən də olsaydım, böylə yapardım.

Dan Ulduzu

İRANLILARIN HALI

Neçə illərdən bəri İranın firavan məmləkətində qəhtü-qəla [qıtlıq və bahalıq] olmaq səbəbincə İranın füqəra sinfi "əl-qəriq yətəşəbbəsü bikülli həşiş" müfadınca [mənasına uyğun olaraq] labüd və laəlac [əlacsız qalaraq] öz əyal [ailə, arvad] və övladlarının əllərindən tutub hər kəs bir səmtə və bir tərəfə pənahəndə olub [pənah aparıb, sığınıb], milyonlarla xanimanları bisahib və xanəvadələr [nəsillər; yurdlar] viran və əhaliyi-islam ünasən və zəkurən [qadınlı-kişili] xaki-xaricədə, küçələrdə, xarabalarda, tövlələrdə, dağlarda, cəngəllərdə baş xaki-məzəllətə qoyub [zəlillik torpağına baş qoyub], fövt [məhv, yox] olub getmələri məlumdur. Həmin keçən il İran məmləkətində məzruat [əkinlərin] və məhsulatın ziyadə əz-həddü əndazə [həddən artıq] olmağına əmin olub, bəzi öz rizaları ilə bir paraları Rusiya və Qafqazda şölələnmiş anarxiya yalavının [alovunun] vahiməsindən və getməyə qüdrətləri olmayanlar Bakıda vaqe İran konsulu cənablarının bəzli-hümmətləri ilə Bakıda yaşayan İran tüccar və əsnaflarının topladıqları ianələrlə öz vətəni-müqəddəslərinə mütəvəcceh oldular [üz tutdular]. Mütəvəcceh oldularsa da, "yağışdan qurtarıb yağmura düşdük" qəbilindən biinsaf və Allahutəalanın qəzəb və qəhhariyyətindən qafil kənd və əmlak sahibləri olan bimürvət və bihəmiyyətlərin insaniyyətsiz təəddilərinə [zülümlərinə] davam gətirə bilməyib laəlac [əlacsız] mükərrər [yenə, təkrar] ixtiyari-qürbət etməyə məcbur olublar və halonki [bir halda ki], keçən il İranın hər bir nöqtəsində iki il qabaq əkilib yağmur olmamaq səbəbincə torpaqlar altında qalmış ziraətlər – ki əkinçilər onlara "xeyri" deyirlər – yaxşı məhsula gəlibmiş, aya [görəsən] bu mülkədar ağalar və ərzağı özlərindən ötrü smeta ticarəti mal edən milyonçulardan külfətlər hansı bir bahanə ilə bu qədər biəndazə [bol] məhsulatı öz xaraba qalmış anbarlarında tövqif [həbs] edib, birə on qiymətlərə satmağa mükəlləf olub bu qədər nahaq qanlara bais olur və məmləkəti xarab və milləti-məzluməni məhv etməyə cürət edirlər? Məlum olan, bizim müqəddəs vətənimizdə hökumət yoxdur! Olmuş olsa, həman hökumətin zimami-ixtiyari [ixtiyarının cilovu] möhtəkirlərin yedi-qəddaranələrində [zalım əllərində] olub öz keyfəmayeşalarına [öz keflərinə, özbaşınalıqlarına] məşğul olmazlar!

Hərgah hökumət ədalət nöqteyi-nəzərincə bu qədər dadi-nabəca [yersiz fəryad] və insaniyyət qəbul etməyən zülüm və təəddilərin qabağına bir sədd çəkmiş olsa, nə məmləkət viran və nə də əhli-məmləkət bir qarın çörəkdən ötrü dilənçi olmazlar.

Hərgah İran məmləkətində dövləti-məşrutə [konstitusiyalı idarə] tərəfindən təyin olunmuş hakimlər rəfiqi-düzd [oğru dostu], rəisi-qafilə [dəstəbaşı] olmazlarsa və öz məmur olduqları hökumətin vəzifələrini layiqincə düşünərlərsə, bu qədər füqəra və züəfa [zəiflər, gücsüzlər] öz xanimanlarını qoyub bir qarın çörəkdən ötrü səhralara düşməzlər və düşərlərsə də bu qədər rəzalət və fəlakətlərə düçar olmazlar, zənnindəyəm.

On iki il bundan qabaq, ki milləti-qədimi-İran [qədim İran milləti] xanların, bəylərin, mülkədarların, vüsuqülüləmaların, seyfüddövlələrin, hüsamüssadatların və nələrin-nələrin zülüm və işgəncələrindən təngə gəlib on minlərlə vətən övladlarını qurban verəndən sonra be-həsəbi-zahir [zahiri etibarla; görünüş etibarıyla] istibdadın rişeyi-xəbisələrinə [xəbis köklərinə] tişələr [külünglər] vurub hürr və azad millətlərin cərgələrinə daxil olub, dövlətimiz dövləti-məşrutə və milliyyətimiz milləti-məşrutə oldular. Hanı bəs indi o məşrutənin asarı [əlamətləri]? Bəs nə oldu həman hürriyyət?

Ey İranın qəyur [qeyrətli] övladları! Aya, bu iffət və ismətlər ilə pərvəriş tapıb [bəslənib], xariciyyə torpaqlarında bir parça çörəkdən ötrü ismətlərinə təcavüz olanlar sizin ana və bacılarınız deyilmi? Aya, bu səhra və biyabanlarda, meşələrdə, xarabalarda, küçələrdə məzlumanə acından ölənlər sizin ata və qardaşlarınız deyilmi? Kifayət etmədi bu iki il müddətində türkman çöllərində və Türküstan ölkələrində neçə yüz minlərlə qanları tökülüb, malları qarət olandan sonra, naz və nemətlərlə pərvəriş tapan əhlü əyalları əğyarların yedi-zalimanələrində əsir və dəstgir [naz-nemətlə bəslənən ailə və övladları düşmənlərin zalım əllərində əsir və əli-qolu bağlı] olub insaniyyətdən xaric işlərə düçar olmaları? Kifayət etmədimi genə qəm və ələm karvanı xaricə məmləkətinə təvəccöh edib [üz tutub] pənahəndə olurlar?

Vay, biz İraniyyan.

Gər müsəlmani həmin-əst ki maha darim
Vay əgər əz peyəm ruz şüd fərdayi.

Ey əziz vətəndaşlar:

İn qədər piş tu göftəm qəmi-dil tərsidəm
Ki dil azadə şəvi vərnə bisyar-əst!

Xaki-payi-həmvətənan
[həmvətənlərinin ayağının torpağı olan]
Mirzə Möhsün Əlizadə

TƏƏSSÜRAT

Parlaman üzvü olan bir şəxs eyni zamanda da dövlət məmuru ola bilərmi?

Bu suala "Müsavat" fraksiyasının cavabı böylə olmuşdu:

- Xeyr, ola bilməz, vəzirlərdən səva [nazirlərdən başqa].

"Müsavat"ın bu nəzəri məbuslarımızdan bir paralarını təşvişə saldı. O idi ki, Parlaman əzasından Vansoviç cənabları kürsiyi-xitabətə çıxıb dava [məhkəmə] vəkillərinə məxsus olan bir əda ilə şirin bir nitq söylədi. Amerika, ingilis və Fran-

sa "parlamentarizm"lərindən misallar gətirdi və axırda bunu dedi ki, hələ tərzi-idarəsi dürüst təyin edilməmiş olan Azərbaycanda bu növ məsələlərin həlli tezdir. Çünki bu halda Azərbaycan Parlamanı məbuslarına böylə bir təklif qoysan ki: ya məbusluq, ya məmurluq – nəticəsi yaxşı olmaz.

Vansoviçin bu şirin və ağlabatan nitqini digər məbuslarımızdan Vinoqradov və Abdulla bəy Əfəndiyev cənabları da təsdiq edib dedilər ki, hanı bizdə bir o qədər ziyalı və əhli-maarif ki, birisi məbus olarkən, biri də, məsələn, müəllim olsun; birisi məbus olarkən, biri də fərzən, bir idarə müdiri olsun.

Natiq əfəndilərin bu xüsusdakı nitqləri o qədər ağlabatan, o qədər qənaətpəzir [qənaətbəxş] və o qədər inandırıcı idi ki, məbuslardan bir parası "O olmasın, bu olsun"da Həsənqulu bəy kimi: "Daha nitq demək lazım deyildir" deyib, məsələnin xüsusi bir komisyona verilməsini istəyirdilər. Bunlara müqabil, "Müsavat" fraksiyası sədri Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənabları söz deməyə məcbur idi.

Mən güman edirdim ki, Rəsulzadə cənabları bu qədər dəlil və bürhanlardan [sübutlardan] sonra "Müsavat" fraksiyası nəzəriyyəsinin bu xüsusda yanlış olduğunu özü də etiraf edib, Parlamandan üzr istəyəcək və deyəcəkdir ki, bağışlayın biz səhv eyləmişik.

Lakin Məhəmməd Əmin cənabları nəzəriyyələrini müdafiəyə başladı və qabaqkı natiq əfəndilərin dəlillərini nəqz və cərh etməyə [pozmağa və etibarsızlaşdırmağa] qalxışdı.

Nitqi dinlədikcə gördüm ki, qabaqkı natiqlərin dəlil və bürhanları, Məhəmməd Əmin cənablarının meydani-müsadiməyə [münaqişə meydanına] sövq etməkdə olduğu sübut və rəddiyələrinin [etirazların] qələbəsi [çoxluğu] qarşısında tabavər ola [dözə] bilməyib, başımda işğal etmiş olduqları yerləri bir-bir boşaltmağa məcbur olurlar.

Dava vəkili olan Vansoviçin pürməzmun [məzmunlu, mənalı] nitqinin, dava vəkili olmayan Məhəmməd Əmin Rəsulzadə tərəfindən əsaslı bir surətdə cərh edilməsinin özü başqa bir xoş keyfiyyətdir.

Məsələnin özünə gəldikdə, Məclisi-Məbusan, dövlətin qüvveyi-təşriiyyəsidir [qanunverici gücüdür]. Yəni dövlət üçün şər' [hüquq normaları] və qanunlar düzəldir. Heyəti-məmurin [məmurlar] isə qüvveyi-icraiyyədir, yəni həmin şər' və qanunları yürüdür, icra edir. Əlavə, qüvveyi-icraiyyə, qüvveyi-təşriiyyə qarşısında məsuldur. Böylə olan surətdə bunları qat-qatışığa salmağın nə mənası var!

Bu, əsas etibarı ilə.

İşə gəldikdə, aya [görəsən] Azərbaycan dövləti ürfanca yəni o qədər kasıb oldu ki, yuxarı başı bir iyirmi nəfər "savad əhli" tapa bilmədi ki, məmurluqlarını tərk edəcək məbusların yerinə qoysun?

Doğrudur, biz özgələrə nisbətən ürfanca bir az kasıbıq. Lakin kasıblığımızı mübaliğə yolu ilə bir qədər daha kasıblatmağa heç bir lüzum yoxdur. Çünki bu cürə söhbətlərin axırı böylə olur ki, Azərbaycan dövlətinin Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi], Azərbaycan dövlətinin milli Parlamanını

bisavad hesab edib kağızlarını rusca yazır ki, Parlamanın rus məbusları oxuyub müsəlman məbuslarını başa salsınlar.

Amma bu da ola bilər ki, Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin özündə savad əhli yoxmuş.

Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Gürcü nümayəndəsinə və "Azərbaycan" qəzetəsinə)

Almanların çıxarılması

Tiflisdən xəbər verirlər ki, alman mətbuatının verdiyi məlumata görə, Belçika hökuməti Belçikada olan almanların çıxarılması haqqında bir əmrnamə nəşr etmişdir. Bu hesabla 8 min alman çıxarılmalıdır.

Cənubi Amerikada

Buenos-Ayresdə neçə gündür ki, iğtişaş başlanıb, hərbi diktator hökmfərma imiş [hökm sürürmüş]. Saldatlar asayişi bərpa etmişlərdir. Uruqvay paytaxtından xəbər verirlər ki, orada da suiniyyət [cinayət yaxud terror hazırlığı] kəşf edilmişdir. Bir çox adamlar həbs edilmişdir. Bunların arasında çoxlu rus var. Bu iğtişaşlarda ruslar da iştirak etmişlərdir. Rus əsirləri etiraf etmişlərdir ki, hər iki məmləkətdə hökuməti düşürüb şura hökuməti təşkil edilməsi niyyətində imişlər.

Hindenburqun namizədliyi

Hindenburqun Almaniya Milli Şurasına namizədliyi şayiələrinə Hindenburq cavab vermişdir ki, hələlik namizədlik qəbul edilməsi onun üçün mümaniət [maneçilik] törədir.

Bavariya çexlər əlində

Çexlər Bavariya sərhədini işğal etmişlərdir.

Lüksemburqda

"Deba" qəzetəsi xəbər verir ki, Lüksemburq Cümhuriyyəti[ni] elan edən firqə, Lüksemburqun Fransaya mülhəq edilməsi [birləşdirilməsi] təklifi ilə Parisə rəsmi bir heyəti-mürəxxəsə [nümayəndə heyəti] göndərməyi təhti-qərara almışdır.

Batumda

Xüsusi müxbirimiz xəbər verir ki, Sülh Konfransına gedən heyəti-mürəxxəsə [nümayəndə heyəti] Batumdan əzimət etmişdir [yola düşmüşdür].

* Müttəfiq qoşunları Batuma varid olmaqdadırlar [gəlməkdədirlər].

* "Lord Nelson" paroxodu Batuma gəlib əsgər və mühimmati-hərbiyyə [hərbi sursat] gətirmişdir.

* Batum oblastını idarə etmək məsələsi həll edilib qurtarmamışdır. Batum milissiyası başında İngiltərə məmuru durur. Milissiya böyükləri məhəlli [yerli] əhalidən təyin edilmişlərdir. İngiltərə ərkani-hərbi [qərargahı] Batumdan Tiflisə nəql edilir.

* Potidən xəbər verirlər ki, Feodosiyadan alınan məlumata görə, hal-hazırda Ukraynada və Krımda frank kursu 1 manat 70 qəpiyə qalxmışdır.

Almaniyada

Alman bolşeviklərinin rəisi, Almaniya

sosializminin böyük bir sütunu olan Libknext ilə xanım Roza Lüksemburq qətl edilmişlərdir. Müstəqil sosialistlər rəisi Şeydeman bu münasibətlə Kasseldə bir nitq irad edərək demişdir ki: "Mən çox təəssüf edirəm ki, bunların hər ikisi cinayət qurbanı oldular. Amma bunlar özləri hər gün camaatı silahlanmağa dəvət edirdilər. Ona görə də bunlar özlərinin qanlı tərzi-hərəkətlərinin qurbanı olmuşdurlar."

* Yekşənbə [bazar] günü Milanda "Cəmiyyəti-Əqvam" nəfinə [xeyrinə] böyük bir nümayiş qurulmuşdur.

* Kurlanda [Kurlandiya; Latviya] bolşeviklər tərəfindən işğal edilmişdir. Almanlar külli top və ləvazimi-hərbiyyə buraxmalı imişlər. Almanlar getdikdən sonra başlanmış olan atəş, şəhərin mərkəzində 200 evi məhv eyləmişdir. Bolşeviklərin qabaq səfləri Myuravinə yaxınlaşırlar.

* Berlin qəzetələrinin məlumatına görə, Estoniyanın bolşeviklərdən təmizlənməsi müvəffəqiyyətlə gedir. Bolşeviklərin qüvvəsi şiddətli müqabilədə bulunmayırlar.

* Petroqrad şəhərində də irtica baş qalxızır. Şəhərin hər yerində iğtişaş zühur eyləmişdir. Ac əmələlər [fəhlələr] küçələrdə gəzərək tələb edirlər ki, əmələlərə çörək tapmaq işi özlərinə mühəvvəl edilsin [tapşırılsın]. Axrıncı ərzaq ehtiyatının xətti-hərbə [müharibə xəttinə, cəbhəyə] aparılması bu iğtişaşa səbəb olmuşdur. Külli əmələ dəstələri şəhərdə gəzərək bolşevik hökumətinə lə'n [lənət] və nifrət edirlər. Həyəcan yeni təşkil edilmiş çinlilər və koreyalılar qitəatı [dəstələri] tərəfindən yatırılmışdır.

"İzvestiya" qəzetəsi bu qitəatı təbrik edərək bunu şərqi beynəlmiləliyyətə bir işarə hesab edir. Bu iğtişaş münasibəti ilə əmələlər arasında ümumi və böyük bir tətil dəxi vaqe olmuşdur.

Teymurxanşurada

(Xüsusi müxbirimizdən)

Teymurxanşura - Yanvarın 20-sində Şimali Qafqaz İttifaqının Parlamanı açılır.

* Ağdaş - Ağır günlərdə böyük rollar oynamış olan Ərəş mahalı ilə Ağdaş şəhəri, Parlamanda nümayəndəlikdən məhrum edilmişlərdir. Buna da hökumətin bu barədə binagüzarlıq [sərəncam] verməməsi səbəbdir. Mahaldan və şəhərdən Parlamana vəkil seçmək üçün binagüzarlıq vermək zəruridir.

Ağdaş şəhər qlavası: Əfəndiyev

* Yanvarın 16-sında yığılmış Dağıstan Mahal Şurası böylə bir qərarnamə qəbul etmişdir: Dağıstan Mahal Şurası, Şimali Qafqazya Hökumətinin xarici siyasət barəsində olan bəyannaməsini istima edərək [dinləyərək] Rusiya inqilabı ilə əsaslanıb da Dağıstan camaatının arzusu üzərinə Dağıstan Cümhuriyyətinin təşkil edildiyini nəzərə alaraq və bu yolda çalışmaqda olan İttifaqı təbrik edərək, Şura bütün qüvvəsi ilə istiqlal yolunda fədakarlıqda bulunacağını bildirir.

(Royter acentəliyindən)

Sülh Konfransında qəzetə mühərrirləri

Sülh Konfransının ancaq rəsmi xəbərləri qəzetələrdə dərc ediləcəkdir. Sülh Konfransında min nəfər mühərrir [yazıçı,

jurnalist] iştirak edir. Bunlardan beş yüzü Amerika mühərrirləridir. Bunlar özləri üçün bir Mühərrirlər İttifaqı təşkil etmişlərdir.

Berlin iğtişaşı

Berlin[də] bir çox Spartak tərəfdarları həbs edilib, artıq miqdarda silah tutulmuşdur. Spartaklar tərəfindən zəif bir müqavimət göstərilmişdir. Şəhərdə sakitlikdir. Fəqət başqa yerlərdən alınan xəbərlərdə deyilir ki, Berlində böyük iğtişaşlar davam edir.

İtaliyada vüzəra [nazirlər] böhranı

1916-ncı sənəsi müahidənaməsinə [sazişinə] müvafiq İtaliyanın Dalmaçiyaya və yunan cəzirələrinə [adalarına] olan haqqi-hakimiyyət [hakimiyyət hüququ] məsələsi haqqında ixtilafi-rəy [fikir ayrılığı] çıxdığından, İtaliya Kabinəsi istefa vermişdir. Sonnino həman müahidənamənin ifa edilməsini təkid etmişdir. Sosialistlər isə cənubi slavlarla sazişə girmək istəyirlər.

Mütarikə müddətinin uzadılması

Mütarikə [atəşkəs] müddətinin uzadılması şəraiti [şərtləri] imza edilmişdir.

Cəmiyyəti-Əqvam

London – Qrey, Askvit, Brays və Kenterberskdən ibarət olan Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] tərəfdarları Amerika səfarətində Vilsonu ziyarət etmişdirlər. Qrey Vilsona demiş ki, İngiltərə və Amerika Cəmiyyəti-Əqvama böyük əhəmiyyət verirlər. Cəmiyyəti-Əqvam əsaslarına əhəmiyyət vermədən sülh əqd edilərsə [bağlanarsa], böyük bədbəxtliyə səbəb olacaqdır. Cavabında Vilson demiş: *"Mənə ünvan [salamlama məktubu] təqdim etmək üçün bizzat [şəxsən] yanıma gəldiyinizdən son dərəcə məmnunam. Cəmiyyəti-Əqvam əsaslarının üstün olmasından çox məhzuz [məmnun, razı] oluram. Onsuz da Cəmiyyəti-Əqvamın məramnaməsi getdikcə vüsətlənir. Əhdnamə əsaslarına mənəvi [cəhətdən] müstənidən [əsaslanaraq] özlərinə vəzifə bilib də müharibəni başlayan hökumət üzvlərinin şimdi mənə ünvan təqdim edənlər arasında olmalarından çox şadam. Zira dənizin o biri tərəfindən İngiltərənin iqdamatı [təşəbbüsü] ilə qoyulmuş əsaslara biz təzim edirik. Siz təhrikati-mənəviyyə sövqü ilə [mənəvi qüvvələrin təhriki ilə] isbat etdiniz ki, biz öylə bir qüvvəni saxlamalıyıq ki, onsuz bizim vücuda gətirdiyimiz şeylər uçulacaqdır. Mənim buna ümidim bərkamaldır [tamdır]. Bu amalın nə dərəcədə kök atdığını bilmək mənim üçün bəxtiyarlıqdır."*

Askvit cavabında demiş: *"Vilson o mətləblərə tərəfdar olur ki, İngiltərənin bütün yaxşı adamları onu arzu edirdilər. Cəmiyyəti-Əqvam gələcək müharibələrin qarşısını almağa böyük vəsilə [səbəb, vasitə] olacaqdır."*

Sonra beş milyon ingilis əmələlərinin [fəhlələrinin] nümayəndələri Vilsona bir ünvan təqdim etmişlər. Bu ünvanda əmələlər həmişə Vilson siyasətini saxladıqlarını və bundan sonra da saxlayacaqlarını bildirmişlərdir.

Vilson cavabında demiş: *"Siz və mən bir-birimizi anlayırız."*

Almaniya ordusunun halı

Tiflis - İngilis mətbuatı yanvarın 16-dan xəbər verir.

Almaniya ordusunun halı qeyri-müəyyən bir surətdədir. Hərbi dairələrdə zənn edilir ki, 18-19-cu illərdə alınan alman əsakiri [əsgərləri] yenə silah altında saxlanacaqdırlar. Böyləliklə, yarım milyon nəfərdən ibarət bir ordu təşkil ediləcəkdir. O firqələr [diviziyalar] ki, şimdi silah altındadırlar, onların da yuxarıdakı tarixə aid olanları qoşun cərgəsində bulunmalıdırlar. Hal-hazırda bu qoşunların diqqəti Almaniyanın daxili işlərinə cəlb edilmişdir. Hərgah, indiki Ebert hökuməti faiq [üstün] gələrsə, bu qoşunlar müharibə istedadına dara [malik] olacaqlardır. Əks surətdə, yəni spartaklar faiq gəldikləri təqdirdə, bu qoşunların halı çox fəna olacaqdır.

Tiflis - (Almaniya mətbuatı) Fransa Xariciyyə Vəzarətinə yaxın olan "Exo de Pari" və "Tan" qəzetələri hər gün Fransa sərhədinə dair məqalələr yazırlar. Bu məqalələrin hamısı bir məzmunda olduğundan, bir mənbədən çıxdığı zənn olunur. Bu məqalələrdə deyilir ki, Fransa 1915-inci ildə Filipov ilə Marienburqu təxliyə etməyə məcbur olmuşdu. Halbuki, bunlar Avazı müdafiə edirlərdi. Bundan əlavə, Fransa Lüksemburqla Sen-Luidən çəkilmişdi. Paris sərhədə çox yaxındır. 1915-ci ildə sərhədimiz məğlub tərəfin sərhədi idi. Amma şimdi şübhəsiz sərhəd düzəlməlidir.

PROTESTO

Gəncədən Məclisi-Məbusana gələn bir teleqrafın surəti

Gəncədə Şah Abbas camesinin havlısında [həyətində] Müəllimlər İttifaqı sədri İdris əfəndi Axundzadənin sədarəti altında toplanan mitinqin qərarı:

Son qəzetələrin verdikləri məlumata görə, milli istiqlalımızın düşmənləri, bizim hökumətdə əhali nümayəndəliyi olmadığını iddia etməkdədirlər. Bundan başqa, kəndi mənfəətini bizi məhv etməkdə görən düşmənimiz, bizim torpağımıza tökülüb məsum qan axıtdığı kimi, içərisində bulunan əlsiz-ayaqsız müsəlman xalqını vəhşiyanə kəsməkdədir. Bunlarla iktifa [kifayət] etməyib sevgili Azərbaycanın bir parçası olan münbit Muğanı və Lənkəranı xəyali Rusiyanın ayrılmaz bir parçası hesab ilə yurdumuzdan ayırmaqdadırlar. Heysiyyəti-milliyyəmizi istehqar [milli heysiyyətimizi təhqir] edən alçaqlar bilmiş olmalıdırlar ki, Azərbaycan Hökuməti bizim Milli Şuramızın doğurduğu yeganə bir hökumətdir.

Vətənimizdən ayırmaq istədikləri torpaqları geri almaq üçün heç bir fədakarlıqdan çəkinməyəcəyiz. Qardaşlarımızın qanı ilə əllərini hənalayan andraniklər və daşnaklar bilməli olmalıdırlar ki, tökülən qanların hesabı onlardan sorulacaq. Bugünkü sülh və "müsaliməti" [asayişi] pozmaq istəməyən türk milləti onların etdiyi kimi tökülən qanına "hər zaman" soyuqqanlılıqla baxmayacaqdır. Yuxarıda göstərdiyimiz yolsuz hərəkətlərin təsiri ilə toplanan bugünkü mitinq bu hərəkətlərin mürəvvicləri [təhrikçiləri] bulunan "Yedinaya Rossiya", "Znamya Truda" və "Vperyod" nam [adlı] soqaq qəzetələrinin saxta yazılarına və milli hüququmuza toxunan qaragüruha etiraz etməklə, dost və düşmən millətlər qarşısında bu yolsuzlara bir daha şiddətlə protesto ediriz.

Mitinq rəisi: İdris Axundzadə

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

* 26 noyabr 1918-ci sənə Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] naziri həzrətlərinin müvəqqəti heyəti-idarə və dəftərxana məmurini [məmurları] maaş təyin etmək haqqındakı məruzəsini istima etdikdən [dinlədikdən] sonra qət edilmişdir:

Bununla bərabər pişnihad [təqdim] edilən Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti məmurini və məmurin maaşını və dəftərxana məxaricatını qəbul və təsdiq etməli, 1918-ci sənənin 1 kanuni-əvvəlindən [dekabrından] Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə layihədə göstərildiyi miqdarda istiqraz verməli.

* Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] naziri həzrətlərinin Azərbaycan dəmiryolları xidmətçilərinin məvaciblərinin artırılması haqqında məruzəsini istima etdikdən [dinlədikdən] sonra qət edilmişdir:

a) Fəhlə və xidmətçiləri 14 dəstəyə bölmək haqqındakı Bakı məlumat dəftərini qəbul etməli. İşbu məlumat, fəhlələr tərəfindən tərtib edilib, dekabrın 24-ü, 1918 sənədə pişnihad edilmişdir. İşbu 1 yanvar 1919-uncu sənədən qəbul olunur.

b) Bakı dekreti (dəyişmiş Moskva dekreti) 1 yanvar 1919-uncu sənədən bütün Azərbaycan dəmiryolları xidmətçilərinə şamil olmalıdır.

c) Bütün fəhlə və sənətçilərə 1 yanvar 1919-uncu sənədən bahalıq maaşı surəti ilə ayda 360 rublə verilsin. Dəstələrdən qeyri fəhlələrə maaş haqqında Türüq və Məabir nazirinə tapşırmalıdır ki, xüsusi məruzə pişnihad etsin.

ç) Dəmiryolları xidmətçilərinə girvənkəsi 2 rublədən ucuz çörək buraxılsın. Bundan varid olan [əmələ gələn] zərər, hökumətin 1918-inci sənədə qət etdiyi bir milyon rubləlik ərzaq fondundan örtülməlidir.

* Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti bütün teatro, sirk və sinema sahiblərini öz dəftərxanasında (Naberejni küçə, nömrə 33) təyin edilmiş müşavirəyə dəvət edir. Müşavirə yanvarın 24-ündə gündüz saat 11 radələrində iniqad edib [toplaşıb] xüsusi vergilər haqqında olacaqdır.

* Maarif Nəzarəti Azərbaycandakı bütün məkatib [məktəblər] müfəttişlərinə bir böylə teleqram göndərmişdir: *“Təhti-idarənizdə [idarəniz altında] olub fəaliyyətdə bulunmayan məkatib [məktəblər] haqqında və nədən naşi [nəyə görə] fəaliyyətdə bulunmadığı haqqında məlumat veriniz. Habelə, bundan sonra fəaliyyətdə bulunmayan məkatib müəlliminə [müəllimlərinə] maaş verməyi qət ediniz [kəsiniz].”*

* Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Maliyyə Nəzarəti ilə etilafa [razılığa] gəlmişdir ki, Kazyonnaya Palata [Xəzinə Palatası] markalardan gələn mədaxil barəsində Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə məlumat versin.

* Xariciyyə Nəzarəti İrəvana, Erməni Xariciyyə Nəzarəti naminə böylə bir teleqram göndərmişdir:

“İrəvan, Ermənistan Cümhuriyyəti Xariciyyə nazirinə

Aldığımız məlumata məbni [əsasən], Ermənistan hökuməti məmurini [məmurları] Qazax qəzasının Azərbaycana məx-

sus hissəsi ədd [hesab] edilən Uzuntala nam [adlı] mahalda gömrükxana təsis etmişlər. İşbu, Azərbaycanın qanuni hüququna təcavüz deməkdir. Mənim hökumətim işbu iqdamata [təşəbbüsə] etiraz etməklə təklif edir ki, həman gömrükxana oradan götürülsün.

Xariciyyə naziri əvəzində:
Ziyadxanov"

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Bələdiyyə İdarəsində

Bələdiyyə İdarəsinin Təmirat şöbəsinin baş texniki Bələdiyyə İdarəsinə bir kağız göndərib xəbər vermişdir ki, yanvarın 16-sında məlum olmuşdur [ki], konka mövqifindəki [stansiyasındakı] arxivi, Biçeraxov qoşunlarının yüngül topçu zabitanı tutub orada oturmuşlar. Bütün taxta divarları dağıdıb yandırmışlar. Əlavə olaraq başqa bələdiyyəyə məxsus böyük taxtaları da yandırmışlardır. Böylə taxtalardan gələn zərərin miqdarı 350 rubləyədəkdir.

* Dövlət Müfəttişi Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən rica etmişdir ki, Bələdiyyə Məclisi intixabatına [seçkilərinə] dair övraqı [sənədləri] Nəzarətə pişnihad [təqdim] etsinlər.

* Ticarət və Sənaye Nəzarəti, Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən rica etmişdir ki, şəhərdəki tramvay xəttinə məxsus verilən layihələr Nəzarətə təqdim edilməlidirlər.

Hərbi Məhkəməyə verilmiş qarətçilər

Ayın 15-ində beş-altı nəfər müsəlləh [silahlı] qarətçilər Qubernski küçədə Mirmehdi Mirməhəmmədovun evinə hücum edib hədə ilə onun 10 min manat pulunu oğurladığını yazmışdıq. 3-üncü uçastok pristavı Mollazadə tərəfindən ittixaz edilmiş [görülmüş] tədbirlər nəticəsində qarətçilərdən bir neçəsi tutulub hərbi məhkəməyə verilmişlər. Tutulan qarətçilər bunlardır: Məşhur oğrular Faytonçu İbrahim, Ağamalı Məhəmmədqulu oğlu, Balahüseyn, Ağabala Almas oğlu, Mirələkbər Miribrahim oğlu və bir də həman evdə baqqal dükanı sahibi olan Muradəli olmuşdur. Tutulan adamları, qarət olmuş Mirmehdi Mirməhəmmədova nişan verəndə, oğruların hamısını tanıyıbdır.

Müsri xəstəliklə mübarizə

Müsri [yoluxucu] "tif" xəstəliyi ilə mübarizə etmək üçün Bələdiyyə İdarəsinin Hifzüssihhə [sanitariya-gigiyena] şöbəsi tərəfindən hələlik bu aşağıdakı həkimlər təyin olunmuşlar: 2-inci uçastok dairəsində Levin (Başennaya, 48 nömrə evdə) və buna feldşer Osipov (Bakı Realnı məktəbi), 6-ıncı uçastokda Zurban (Bolşoy Morskoy küçədə 21 nömrə), ona feldşer Frolov (Qoqolevski küçədə 37), 4-üncü uçastokda Stepanov (Persidski küçədə 121 nömrədə).

Müsri xəstəliklər ittifaq düşdükdə [rast gəldikdə] əhali hər bir vaxtda bu yuxarıda yazılmış həkimlərə rücu [müraciət] edib tibbi köməklər istəyə bilərlər. Kömək pulsuzdur.

* 2-ci uçastok ev komitəsinin yanvarın 10-unda vaqe olan növbəti iclasında komitə üzvlərindən Babayev ilə Mustafayev səbəbsiz yerə 3 dəfə komi-

tənin növbəti iclaslarına gəlmədiklərindən, üzvlükdən kənar edilmişlərdir. Onların yerinə isə Timinski ilə Markoviç intixab olunmuşlardır [seçilmişlər].

* Yanvarın 16-sında Birinci Realnı məktəbinin valideynlər şurası üzvlərinin birinci növbəti iclası vaqe olmuşdur. Bu iclasda qərara alınmışdır ki, hər həftə pəncşənbə [cümə axşamı] günü axşam saat 6-nın yarısında valideynlər şurasının iclası dəvət olunsun. Saat 6-ya kimi hər nə qədər üzv gəlmiş olsa da, iclas qanuni hesab edilsin.

Dəmiryol nazirinin teleqrafı

Azərbaycan Dəmiryol naziri Gürcüstan Dəmiryol nazirinə böylə bir teleqraf göndərmişdir:

"Azərbaycan dəmiryollarında kifayət qədəri paravoz olmadığına və bizim paravozlarımızın Gürcüstan dəmiryollarında saxlanmasına görə, yük daşıması işləri təxirə uğrayır. Bizim paravozlarımızın Gürcüstan dəmiryollarından Gürcüstan paravozları ilə bərabər göndərilməsi üçün binagüzarlıqda bulunmanız [sərəncam verməyiniz] xahiş olunur. Paravozların yanacaqla təchiz edilməsi dəxi lazımdır. Məxariclərin hamısı Azərbaycan Dəmiryollar İdarəsi tərəfindən veriləcəkdir. Bu barədə sizin binagüzarlıqlarınızı ifa etməkdən ötrü mühəndis Bəylərbəyov ezam edilir."

* Petropavlovkadan (Qalaqayından) xəbər verirlər ki, ərzaq şeyləri almaqdan ötrü göndərilmiş olan Sentrodom [Mərkəzi Ev Komitəsi] nümayəndəsi Liyabizunun meyiti tapılmışdır. Meyit paroxodla Bakıya göndəriləcəkdir.

Fransa sərvətdarları nümayəndəsinin Bakıya vürudu

Məlum olduğu üzrə, Fransa sərvətdarları "Şərq" adında bir cəmiyyət təşkil edib, məşriq-zəmində [məşriqdə, şərqdə] böyük işlər açıb, oradakı mədəniyyatı [mədənləri; faydalı qazıntıları] və məhsulatı istifadə etmək fikrinə düşmüşlər. Fransa dövlətliləri öz aralarında müsabiqət [rəqabət] olmamaq fikri ilə bir sendikat (Sərvətdarlar İttifaqı) təşkil edib Qafqaza, baxüsus [xüsusilə] Azərbaycan dairəsinə bir mükəmməl heyət göndərmək istəmişlər. Bu heyətin vəkili Manro bu günlərdə Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Məzkur [deyilən] heyətin məhəlli-idarəsi [idarə mərkəzi] hələlik Odessa şəhəridir. Komitənin fikri Bakı neftini, Muğanda pambıq məhsulatını və sair çiyidləri sendikat üçün almaqdır.

Hadisat

Dünən Şamaxı əhlləri Mücü, Əşrəf Rəhimov, Zaxari Davidov, Natatel Marduxanov, İran əhli Mirzə Hüseyn İbrahim oğlu bəndər [liman] polisəsi idarəsinə gəlib məlum etmişlər ki, onlar Krasnavodskdan Bakıya gələn "Kaspi" paraxoduna minib gəldikdə, həman paraxodun matrosları Mixail Krivova və bir də David Suskova bir neçə bağlı manufaktur malı tapşırıblar ki, Bakıya gətirib burada onlara versinlər. Bakıya gələndən sonra onlar baxıb görüblər ki, malın üstündən 9360 manatlıq oğurlanıbdır.

Polis məmurları işi təhqiq edib, oğurlanan malların bir hissəsini paraxodda həman matrosların odalarında tapmışlardır. Matroslar həbsə alınmışlardır.

GÜRCÜSTANDA

Tiflis, 14 yanvar - Zaqafqaziyada olan yunan təbəələrinin [vətəndaşlarının] 3-üncü qurultayı quruldu və bu qurultayda yunanlıların Gürcüstanla olan əlaqələri bəlli olmuşdur. Qurultayda bir qaç natiqlərin nitqlərindən sonra zeyldəki [aşağıdakı] qərar qəbul edilmişdir:

“Əlddəvam [davamlı olaraq] millətlərin azad olmaları tərəfdarı olan yunan camaatı nümayəndələrinin 3-üncü iclası Böyük Rusiya inqilabının əhəmiyyətini, onun Zaqafqaziya millətlərinə muxtariyyət verdiyi əhəmiyyətini dərk edərək və bu gün azad Gürcüstan torpağında iclas qurarkən, Gürcüstan Demokratik Hökuməti şəxsində müstəqil Gürcüstan demokratiyasını təbrik edir. O demokratiyanı ki, müsavat [bərabərlik] və üxuvvət [qardaşlıq] əsaslarını qövldən feilə [sözdən işə] yetirir. Və bununla bərabər qurultay bəyan edir ki, var qüvvəsi ilə bu millətlə əlbir işləməyə və dostanə əlaqə saxlamağa hazırdır.”

Tiflis - Yanvarın 17-də general Forester-Volker başda olmaq üzrə ingilis heyəti-fövqəladəsi [fövqəladə heyəti] Tiflisə varid olmuşdur [gəlmişdir]. Bunları istiqbal [qarşılamaq] üçün vağzala gəlmiş olan Gürcüstan nümayəndəsi generalı təbrik eyləmiş, general da əvəzində izhari-təşəkkür eyləmişdir.

TEATRO VƏ MUSİQİ

Keçən şənbə gecəsi Dövlət Teatrosunda Hacıbəyli Qardaşlarının müdiriyyəti tərəfindən Ü. və C. Hacıbəyli cənablarının “Leyli və Məcnun” operası mövqeyi-tamaşaya qoyuldu. Havanın yağınlığına baxmayaraq, teatro tamaşaçılarla məmlu [dolu] idi. Bu isə müsəlmanların nə dərəcədə musiqi həvəskarı olduqlarına böyük bir dəlil olsa gərəkdir.

Həmişəki kimi Məcnun rolunu Sarabski cənabları ifa edirdi. Həmin rolu oynamaqla opera dəstgahında şöhrət qazanmış olan Sarabski həqiqətən də sevdiyi bu rolunu qüsursuz yola verə bildi. Artistin hər bir hərəkətinə tamaşaçılar diqqət verib, Leylisindən ayrılan Məcnunun divanəvarı halı tamaşaçıları riqqətə gətirirdi.

Məcnundan əskik olmayan Leyli rolunu Ağdamlı cənabları ifa edirdi. Biz hər nə qədər arvad rolunun artiskaya verilməsi tərəfdarıyıqsa da, fəqət Leyli kimi mühüm rolun şimdilik artiska tərəfindən oynanılmasını operaya böyük bir zərbə sanırız. İştə müdiriyyət işin bu cəhətini düşündüyündən, başqa operettalarda olduğu kimi bu mühüm rolu artiskaya deyil, bu rolu daima oynamış olan Ağdamlı cənablarına vermiş idi. Ağdamlı həzin səsi ilə, nazlı bir qıza yaraşar hərəkəti ilə tamaşaçıları son dərəcə kəndisindən məmnun buraxdı.

Əbülqeys [Qeysin atası] rolunu qoca aktyorlarımızdan Mirzə Muxtar Məhəmmədov cənabları ifa edərkən, doğurdan da öz rolunu yaratdı. Bir də layiqi-etina [diqqətəlayiq] Nofəl rolu idi ki, bunu da Qayıbov cənabları ifa etməkdə idi. Həmişə bu rolu oynayan Tanrıqulovdan Qayıbov əskik oynamadı. Artistdə bir pəhlivanlıq ruhu müşahidə edilirdi. Ümmi-Leyli [Leyinin anası] rolunu Kazımovski cənabları miyanə [babat] bir surətdə yola

verə bildi. Qalan artistlər öhdələrinə aldıqları rolu layiqincə yola verə bildilər.

Böyük musiqi dəstəsi Müslüm bəy [Maqomayev] təhti-idarəsində [idarəsi altında] idi. Bu tamaşada təəsüf ediləcək bir şey varıydısa, o da bəzi tamaşaçıların özlərini məclisdə aparmaması idi. Təbii, bu da biz müsəlmanlarda öylə bir mərəzdir ki, sümüyümüzdən heç bir vaxt çıxmaz.

Vəlhasil, bu gecəki tamaşadan tamaşaçılar məmnun qaldılarsa da, fəqət teatrodan çıxdıqda əsgərlikdən fərar edənlərin axtarılması onların nəşəsini dağıtdırdı. Əlbəttə camaat əsgərlikdən fərar etməsəydi bu kimi iqdamata [tədbirə] məhəl [yer] qalmazdı.

H.

- 2 -

Bu axşam, seşənbə [çərşənbə axşamı] günü yanvar ayının 21-də Malakan bağının yanında mövcud "Mikado" teatrosunda bu mövsümdə ikinci dəfə olaraq şükuhlu [təntənəli] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Üzeyir bəy Hacıbəylinin yazmış olduğu məşhur "O olmasın bu olsun" operettası. Bu dəfə Məşədi İbadın rolunu ifa edəcəkdir məşhur komik Hacıağa Abbasov. Hammalın rolunu isə neçə sənələrdən bəri bu rolda məharət göstərən məşhur komik Ələkbər Hüseynzadə ifa edib, oyun təzə artistka və artistlərin iştirakı ilə başa gələcəkdir. Böyük musiqi dəstəsi Müslüm bəyin təhti-idarəsində, Məşədi İbadın toyunda qızlar və oğlanlar "baleti" oyunu olacaqdır. Biletlər teatronun kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlayacaq axşam saat 8-in yarısında.

Arvad diş həkimi
M. S. İdaşkina

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan axşam saat 6-ya kimi. Ünvan: Nikolayevski küçədə 25 nömrəli evdə. Telefon 32-41.

2629

Petroqraddan gəlmiş diş həkimi
M. B. Şternin

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan 2-yə kimi və axşam 4-dən 7-yə kimi. Dişlərə və ağza müalicə edir, qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər və qızıl qapaqlar qayırır. Dişləri ağrısız kənar edir. Ünvan: Vorontsovski caddədə Sarkisovanın 22 nömrəli evində, Bakı İstiqraz Cəmiyyəti ilə bir cərgədə.

2642

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Daxili naxoşları qəbul edir:

Səhər saat 8-dən 10-adək; axşam saat 4-dən 6-yadək. İçəri şəhərdə Malı Krepostnovı küçədə 8 nömrəli evdə. Telefon nömrəsi 36-91. Малая-Крѣпостная ул. д. № 8. Телефон № 36-91.

2603

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmraza [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Mahmud Salmanzadənin müəllimlik şəhadətnaməsi ilə metriki [yaş kağızı] qeyb olduğundan, hər kimdə isə zəhmət çəkib Tağıyevin fabrika kantorasında müəllim Mahmud Salmanzadəyə göndərəsiniz.

2652

Hökumət mətbəəsi

1919-cu il üçün yanvarın 25-i radələrində yeni və əski üsul ilə türk və rus dillərində divar təqvimi buraxacaqdır. Qiymət tək satışda 8 manat, külli surətdə alanlara 60 prosent güzəşt edilir.

Mağazaçılara və külli surətdə alanlara elan ediriz ki, Hökumət mətbəəsi hər cür məktəb dəftərləri münasib qiymətə satışa buraxacaqdır.

Adres: Bakı, Birjevaya küçədə, Skobelevin evində, nömrə 17.

T-13

Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir bəy

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Hesab günü

səh. 340. "bərzəx": dini təsəvvürə görə cənnət ilə cəhənnəm arasında, yaxud dünya ilə axirət arasında olan və ölənlərin ruhlarının gözlədiyi yer.

səh. 341. "üsuli-din": dinin əsas prinsiplərini, bünövrəsini əhatə edən təlim; mətndə məcazi mənada işlədilmişdir.

İrəvan
erməni-müsəlman məsələsi

səh. 343. "qaxtaqan": ermənicə "qaçqın" deməkdir.

"...mütəcavizlərin qabağı alınmışdır.": Qəzetdə "mütəcavizlərinin qabağı alınmışdır" kimi getmişdir.

Diril!

səh. 344. "Ey Abdullalar, "Sur"unuzu çalın! Ey Tələtlər, həqiqət nuru ilə afaqı parıldadın! Ey Səhhətlər, bu türklərə sağlıq verin! Ey Sabirlər, gülün-güldürün!": müvafiq olaraq Abdulla Tofiq Sur (dini rəvayətlərə görə, sur həm də qiyamət günü ölüləri diriltmək üçün mələk İsrafilin çalacağı şeypurun adıdır), Abbas Səhhət, Mirzə Ələkbər Sabir yad edilmişdir. "Tələt" deyərkən kimin nəzərdə tutulduğunu qəti bir şəkildə söyləmək çətindir.

İranlıların halı

səh. 345. "əl-qəriq yətəşəbbəsü bikülli həşiş": suda boğulan hər quru otdan yapışar (ərəbcə).

səh. 346. "…vüsuqülüləmaların, seyfüddövlələrin, hüsamüssadatların...": vüsuqülüləma (hərfən: alimlərin inamı), seyfüddövlə (hərfən: dövlətin qılıncı), hüsamüssadat (hərfən: seyidlərin qılıncı) İranda yüksək rütbəli dövlət məmurlarına verilən titullardır.

"Gər müsəlmani həmin-əst ki maha darim / Vay əgər əz peyəm ruz şüd fərdayi.": Farsca. Mənası: "Əgər müsəlmanlıq bizdəki kimidirsə, / Bu günün ardınca gələn sabaha yazıq!"

"İn qədər piş tu göftəm qəmi-dil tərsidəm / Ki dil azadə şəvi vərnə bisyarəst!": Farsca. Mənası: "Sənin yanında ürək qəmini o qədər demişəm ki, qorxuram / Ürəyin azad olsun, əgər artıq olmasa."

Təəssürat

səh. 348. "Üzeyir": bu imza Üzeyir Hacıbəyliyə məxsusdur.

Teleqraf xəbərləri

səh. 348. "Deba": "Jurnal de Deba" nəzərdə tutulur.

səh. 350. "Brays": Millətlər Cəmiyyətinin yaradılmasının təşəbbüskarlarından, Britaniyanın dövlət xadimi Ceyms Brays nəzərdə tutulur; qəzetdə səhvən Vrays kimi getmişdir.

"Kenterberskdən": Kenterberi yeparxiyasının [Diocese of Canterbury] arxiyepiskopu nəzərdə tutulur. O dövrdə bu vəzifəni Rendall Devidson tuturdu.

səh. 351. "Tan": Parisdə nəşr edilən gündəlik qəzet "Le Temps" nəzərdə tutulur; tələffüzü əsas qəbul edən rusca yazılışı "Tan" olduğundan, "Azərbaycan" qəzetində də belə getmişdir.

Protesto

səh. 351. "Azərbaycan Hökuməti bizim Milli Şuramızın doğurduğu yeganə bir hökumətdir.": qəzetdə "Şuramızın" yerinə "Şüarımızın" getmişdir.

Vükəla Şurasında

səh. 352. "Türüq və Məabir naziri həzrətlərinin...": bu qərarın maddələri qəzetdə ərəb əlifbasının hərflərinə uyğun olaraq "əlif", "bə", "tə" kimi işarələnmişdir.

səh. 353. Uzuntala: Azərbaycanın Qazax qəzasının kəndi olmuşdur; hal-hazırda Ermənistanın İcəvan rayonunda Ayqeovit kəndi.